

EUROPA ORIENTALIS 33 (2014)
VIŠEJEZIČNOST IMENSKE FORMULE NA GRANICI
SLAVENSKOG I ROMANSKOG SVIJETA

Stjepo Stjepović

**Temeljne karakteristike imenskih formula:
kumulativnost i komutativnost**

Poštujući induktivnu metodu kao temelj znanstvenog i objektivnog pristupa povijesti općenito, pa tako i jezičnoj povijesti u ovom konkretnom slučaju, bilo je nužno pustiti građu da ‘progovori’ sama za sebe, odnosno ne nametati joj gotove okvire i obrasce.¹ Takav deduktivni pristup zasigurno bi doveo ovaj rad na stranputicu na koju su zalazili određeni znanstvenici prve polovice, a dijelom i druge polovice XX. stoljeća koji su povjesnu antroponomiju građu pronađenu na našim prostorima korištenjem deduktivne metode htjeli podvesti, gotovo pa ugurati, u određene gotove sheme romanstva, slavenstva, kršćanstva ili poganstva. Nipošto ne tvrdim da sve ove, a i mnoge druge elemente nije moguće naći u spisima rapskih notara. Bitno je samo ne upasti u zamku stvaranja gotovih kategorija, numeriranih kvota i općenito, simplificiranih rješenja. Upravo zbog svijesti o složenosti identiteta koji proizlaze iz same građe niti na razini sinteze ne smijemo se zavesti tražeći geometrijsku pravilnost. Srednjovjekovni je identitet iskazan putem imenske formule sličan brojnim katedralama tog vremena koje su građene u različitim razdobljima i stilovima. Pojedini dijelovi građevine međusobno su često asimetrični i na prvi pogled neusklađeni. Ipak, bez obzira na svu šarolikost i mnogostrukturu unutarnji sklad je uvijek postignut koliko god to na prvi pogled izgledalo

¹ Izvori na kojima se temelji ovaj rad su notarski spisi Nikole iz Bologne i Nikole iz Curtarola, nastali u razdoblju od 1369. do 1382., pohranjeni u knjižnici samostana sv. Eufemije u Kamporu na Rabu: *Acta notarii Nicolai de Bononia* (25.1.1369-9.11.1371) te *Acta notarii Nicolai quondam Zanmathei de Curtarodulo: Varia* (25.7.1372-23.3.1375) i *Liber immobiliarum* (4.7.1372-29.5.1382) i *Andrija pok Petra iz Cantua. Bilježnički zapisi 1353-1355*. Prepisao latinski tekst te izradio hrvatske sažetke i kazala Robert Leljak; s izvornikom sravnio, izvršio redakciju teksta i kazala te izradio kritički aparat i bilješke Josip Kolanović. Zadar, Državni arhiv u Zadru, 2001.

nemoguće. Bogatstvo imenskih formula i mogućnost da se na različite načine definira istu osobu slični su vanjštini jedne takve građevine, dok njezina unutrašnjost, odnosno svijest svake pojedine osobe zabilježene u spisima o njezinom identitetu, ostaje zauvijek skrivena pa je svako upuštanje u njezinu rekonstrukciju unaprijed osuđeno na neuspjeh. To ne znači bijeg od činjenica koje proizlaze iz građe; romanski onim ostaje romanski, a slavenski ostaje slavenski. Stoga je potrebno stalno biti na oprezu i držati se dostupnih podataka.

Za alternativni naslov ovog članka mogla bi poslužiti sentenca iz srednjovjekovnog engleskog prava – “*Identitas vera colligitur ex multitudine signorum*”.² Premda ova izreka dolazi iz područja bitno različitog od filologije, svojim sadržajem i porukom sažeto, ali izuzetno precizno, definira shvaćanje identiteta u srednjovjekovlju. Zaista, pravi identitet sastoji se od mnoštva oznaka. Naime, na više mjesta u spisima uočavamo da je jedna te ista osoba imenovana na različite načine. Svaka oznaka (*signum*) identificira osobu, ali identitet shvaćen u njegovom totalitetu (*identitas vera*) dobivamo tek kada se razni elementi slagalice spoje u jedinstvenu cjelinu. Naizgled se ova situacija čini jednostavna i shvatljiva, ali ako bolje razmislimo uočit ćemo da sentenca u sebi sadrži skriveni oksimoron. Razlog tome nalazimo u imenici *multitudo* koja govori o množini ili mnoštvu ali ne i o konačnosti. Na suprotnoj strani jednadžbe ne nalazi se, kao u aritmetici, konačan iznos koji mora egzaktno odgovarati vrijednostima iz prvog dijela jednadžbe. Ovdje dolazimo do točke u kojoj shvaćamo da nužno moramo napustiti naše viđenje stvarnosti koje baštinimo kao dionici ove epohe i upustiti se u nepredvidivu pustolovinu potrage za srednjovjekovnim shvaćanjem identiteta. Jer ono što susrećemo s druge strane jednakosti nije određeni i konačni iznos, nego prije ono što se u lingvistici naziva ‘otvoreni popis’, teoretski nepregledan niz elemenata koji se bez problema mogu uklopiti u jednadžbu. Time dolazimo do dvaju temeljnih načela kojima se jezična zajednica vodi u kreiranju imenske formule, a to su kumulativnost i komutativnost. Ovi termini posuđeni iz aritmetike u ovom kontekstu zahtijevaju pojašnjenje.

Kumulativnost imenske formule očituje se u činjenici da imenska formula teoretski može sadržavati beskonačan broj elemenata. U spisima tako lazimo primjere mnogočlanih imenskih formula. Evo jednoga:

Petro filio magistri Johannis quondam ser Petri Ursii ciruici salariati Arbensis.

Raščlambom otkrivamo sljedeće elemente:

² *The works of Francis Bacon, lord chancellor of England*, sv. 13, ur. B. Montagu, London, William Pickering, 1831, p. 199.

Petro (osobno ime) + *filio* (oznaka srodstva) + *magistri* (titula oca) + *Johannis* (osobno ime oca) + (neizrečena oznaka srodstva) + *quondam* (oznaka pokojnika) + *ser* (titula djeda) + *Petri* (osobno ime djeda) + *Ursii* (prezime djeda) + *ciruici salariati* (oznaka djelatnosti oca) + *Arbensis* (mjesto obavljanja djelatnosti).

Ova se prilično opširna imenska formula sastoji od 11 elemenata, a u sebi osim osnovne sadrži još i imenske formule oca i djeda. Ipak, zahvaljujući jezičnoj ekonomičnosti; jednoj od osnovnih, a možda i najvažnijoj, značajki jezične komunikacije, imenske se formule neće nizati u beskonačnost nego će se kretati u granicama između onoga što jezična zajednica smatra minimum raspoznatljivosti, a to je osobno ime, i maksimuma koji će varirati od osobe do osobe, ovisno o tome koliko je elemenata potrebno za sigurnu identifikaciju. Na taj način kumulativnost elemenata imenske formule oscilira između potrebe za definiranjem i jezične ekonomičnosti.

Komutativnost je karakteristika imenske formule koja omogućava kombiniranje različitih elementa pri čemu pojedini elementi mogu biti zamjenjeni drugima, a da ukupno značenje bude očuvano. To će nam biti jasnije ako pogledamo sljedeći primjer:

m Roče
 (magister Ruče sartor)
 (Ruze sartor)
 (Ruzolo sartore)
 (Ruzerius).

Sve navedene imenske formule definiraju istu osobu. Pa ipak, svaka je od njih različita:

magister Roče (titula + hipokoristik u varijanti A)
magister Ruče sartor (titula + hipokoristik u varijanti B + oznaka djelatnosti u latinskoj inačici)
Ruze sartor (hipokoristik u varijanti B + oznaka djelatnosti u latinskoj inačici)
Ruzolo sartore (hipokoristik u varijanti C + oznaka djelatnosti u romanskoj inačici)
Ruzerius (jednočlana imenska formula koja se sastoji od latiniziranog osobnog imena).

Nakon raščlambe pet imenskih formula koje se odnose na istu osobu uočavamo da su pojedini elementi imenske formule promjenjivi, a da je ukupnost identiteta očuvana. Osim oscilacija na horizontalnoj razini, odnosno u broju elemenata imenske formule (jednočlana, dvočlana i tročlana imenska formula za istu osobu), promjene možemo pratiti i na vertikalnoj razini odnosno unutar svakog pojedinog elementa pa tako u spomenutom primjeru susrećemo četiri varijante istog osobnog imena koje se jednom javlja u punom obliku, a triput u različitim hipokorističkim varijantama. Jednako tako i oznaku djelatnosti nalazimo u latinskoj i talijanskoj inačici.

Ovo su dvije osnovne karakteristike imenskih formula zabilježenih u spisima dvojice rapskih notara, bez obzira na stalešku pripadnost, zastupljenost

hagionimnih, romanskih ili slavenskih jezičnih elemenata ili drugih odrednica identiteta. Navedene karakteristike dva su temeljna stupa proučavanja identiteta odnosno interakcije između osobe kao fizičke stvarnosti koja je egzistirala u određenom vremenu i prostoru i njezine definicije izražene imenskom formulom. Dakle, kako bismo krenuli u bilo kakvu sintezu i završna razmišljanja potrebno je osvijestiti činjenicu pluralnosti identiteta, bez obzira što je kroz dosadašnju analizu ona bila konstantno prisutna. To je potrebno činiti kako bi se trajno održala svijest o različitosti predmodernog u odnosu na moderni identitet i izbjegle moguće zamke u koje bismo mogli upasti tražeći jednoznačna i gotova rješenja.

S druge strane uočavamo da, kako bismo od analitičkog izlaganja prešli sintetičkom zaključivanju, moramo u opću diskurs uvesti određeni stupanj apstrahiranja. Pri prethodnom izlaganju dviju temeljnih karakteristika imenske formule pojavile su se određene apstraktne i generalizirajuće kategorije koje su zamjenile one konkretne s kojima smo se susretali tijekom dosadašnjeg izlaganja. Nalazimo se na prekretnici na kojoj je potrebno polako, ali sigurno preći s konkretnog na apstraktno ili, rečeno rječnikom platonističke filozofije, iz pojavnog svijeta u svijet ideja.

Jezik je, samo po sebi, proizvod ljudskog domišljanja i kreativnosti. On u tom smislu pripada sferi čovjekove psihe, a u određenom smislu i duhovnosti jer je imenska formula jezična manifestacija kojom kolektivna svijest društvene zajednice imenuje pojedinca. Naime, predmoderna imenska formula ima, u neku ruku, ritualan karakter. Za razliku od suvremenog antroponomognog sustava koji je egalitarnog karaktera i koji se u našem slučaju očituje kroz ime i prezime, a uredovanjem državnih vlasti i kroz različite brojeve, predmoderna imenska formula putem simbola kao što su titule i dodatne oznake časti, položaja ili zvanja teži prema hijerarhijskom i sakralnom. Iako se na prvi pogled može činiti da se radi o prostoru rezerviranom za plemstvo i kler, boljim uvidom uočavamo da imenske formule pučana imaju ritualan karakter. Jer i oznake djelatnosti kojom se osoba bavi i nadimci koje im prispisuje zajednica nisu ništa drugo nego rezultat jednog permanentnog obreda koji se na svakodnevnoj razini perpetuirira. Obrtinci, liječnici, krojači, kovači itd. svoju djelatnost doživljavaju kao poziv koji se prenosi s generacije na generaciju, tako da oznaka njihove djelatnosti postaje dijelom imenske formule koji se prenosi s oca na sina. Jednako tako je i davanje nadimaka izraz kolektivnog rituala koji nema svoj strogi početak i kraj, a odražava činjenicu da je pojedinac zapažen u društvu, bez obzira što nam se čine pogrdnim ili omalovažavajućim.

Prelazak iz sfere konkretnog i utilitarnog u sferu apstraktnog i znanstvenog nije bio jednostavan u pogledu jezika općenito, a u pogledu antroponomastike kao jedne od grana lingvistike dogodio se tek u XX. st. Stoga je

jasno da terminologija koja je u upotrebi varira od autora do autora, a da općeprihvaćeni sustav zasad ne postoji. Slijedom navedenoga, za potrebe ovoga rada bit će potrebno izgraditi još jedan *ad hoc* sustav kojim će se konkretni podaci zamijeniti apstraktnim simbolima, a s ciljem pronalaska onoga što je opće i zajedničko kasnosrednjovjekovnim rapskim imenskim formulama. Ova potreba je donekle već došla do izražaja pri predstavljanju njihovih dviju osnovnih karakteristika. U nastavku ćemo otići korak dalje kako bismo razmotrili sve pojavnne oblike imenskih formula. Svi se oni baziraju na kumulativnosti i komutativnosti, a oscilacije koje se pojavljuju svjedoče o brojnim mogućnostima označavanja identiteta.

Tipovi imenskih formula muških osoba

Titula + ime + prezime

Pregled imenskih formula muških osoba započet ćemo s onom najčešćastijom koja pokriva najveći broj muških osoba iz redova plemstva, ali donekle i iz redova pučana, ponajviše onih pučana koji su na određeni način povezani s drugom stranom Jadrana. Sastoji se od plemićke titule, osobnog imena bilo da se radi o punom obliku ili hipokoristiku te prezimena kojem prethodi romanski prijedlog. Između brojnih primjera ovakve imenske formule možemo izdvojiti sljedeće:

ser Stefano de Bernaba
ser Creste de Bubogna
ser Marincius de Magas.

Ako bismo titulu i prijedlog kao stalne elemente ostavili nepromijenjenima, a ime i prezime prikazali simbolima, ovaj tip imenske formule mogli bismo prikazati skraćenom formulom: ser X de Y.

Identitet koji stoji iza osobe s ovakvom imenskom formulom nije u potpunosti definiran. To pokazuju prethodno navedeni primjeri. Prva spomenuta osoba je plemić, druga je pučanin vijećnik, a treća obični pučanin. Naime, najčešće će biti riječ o rapskom plemiću, ali može biti riječ i o istaknutom pučaninu čija važnost za društvenu zajednicu nadilazi uobičajene okvire. Sigurno je da će kod plemića izostanak titule biti rijetkost, kao što će iznimka biti i da se pučaninu pripiše ta ista titula. Vidimo da fiksnih pravila nema, ali određeni temeljni konsenzus postoji, odnosno jasno je kada je nešto uobičajeno, a kada je riječ o izuzetku. Mlacović drži da u nekim slučajevima može biti riječ i o notarovom osobnom mišljenju o nekoj osobi, pa se tako može dogoditi da ‘kazni’ plemića koji nije dovoljno uspješan u vođenju poslova,³

³ D. Mlacović, *Družbeni in ekonomski odnosi na Rabu v anžujski dobi 1358-1409 (nobiles et populares)*, Magistrska naloga, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 1997, s. 142.

odnosno da iz poštovanja koje oporučitelj ima prema svojoj ženi, spomenutoj doda titulu koj joj inače ne pripada.⁴

U vezi ove imenske formule važno je spomenuti još pokoju opasku. Ako promotrimo njezinu strukturu uočit ćemo da se radi o sažetom obliku koji je na putu da postane imenskom formulom moderniteta. Iz nje su uklonjene sve dodatne informacije kakve ćemo naći u drugim formulama, a kompletna težina identiteta koncentrirala se na elementu prezimena. Budući da je uglavnom riječ o plemićkim prezimenima čiji je broj vrlo ograničen i svima su poznata, može se reći da ovdje vrijedi poslovica *nomen est omen*. Pomoćni element koji stoji na drugom kraju imenske formule je titula koja na neki način učvršćuje identitet, ali na prvom mjestu ipak stoji prezime koje nedvosmisleno govori o kome se radi. Osobno ime je u ovom kontekstu element unutar njeg obiteljskog identiteta jer ga pojedinac dobiva prema imenu očeva oca, odnosno prema imenu jednog od svetaca zaštitnika. Budući da je u konačnici riječ o razmjerno kratkom katalogu imena jasno je da samo po sebi nema veliku težinu. Iz daljnjih ćemo primjera vidjeti da, pored elemenata koje nalazimo u ovom rudimentarnom obliku imenske formula, potrebe društvene identifikacije zahtijevaju i brojne druge. Stoga valja zaključiti da je ovakva imenska formula u pravilu bila dostatna samo odraslim, emancipiranim muškarцима kod kojih nije bilo potrebe za dodatnim oznakama identiteta, odnosno čije je obiteljsko prezime u kombinaciji s imenom davalo dovoljno informacija za potpunu identifikaciju. To naravno ne znači da nisu zabilježeni i primjeri u kojim te iste osobe pored ovake imenske formule imaju i neku s više, a ponekad i manje elemenata.

Ime + prezime

Imenska formula koja se sastoji samo od imena i prezimena nalazi se u korelaciji s prvim primjerom s tom razlikom da ne sadrži titulu. Neki od primjera u kojima nalazimo ovaj tip formule su:

Crisius de Borre
 Signa de Ivanuso
 Tomse de Canale
 Micovil Canoich.

Romanska tvorba prezimena izražena kroz prva tri primjera i slavenska tvorba zabilježena u posljednjem primjeru nameću potrebu da se spomenuti tip imenske formule iskaže dvojako. Riječ je o unutarnjim pitanjima pojedinih elemenata imenske formule o čemu je više riječi bilo kod pregleda prezi-

⁴ Ibidem, s. 53.

mena. U funkcionalnom pogledu obje varijante na isti način ostvaruju svoju identifikacijsku svrhu. Dakle, simbolički ih možemo prikazati formulama: X de Y; X Y.

Prva osoba dolazi iz redova plemstva, druga iz obitelji pučana vijećnika dok su posljednje dvije obični pučani, s različitom tvorbom prezimena. Vidimo da kod svih njih titula izostaje te da im je imenska formula reducirana na dva osnovna elementa. U ovom trenutku valja upozoriti na zamku u koju bismo mogli upasti razmatrajući spomenute primjere. Naime, premda su navedene imenske formule još bliže današnjem poimanju imena i prezimena, pri čemu nam je zbog svoje slavenske tvorbe posebno bliska posljednja formula, ipak valja istaknuti da tip formule s titulom sadrži stalnija odnosno ustaljenija prezimena, pa nas u tom smislu ne bi smio zavarati prividni egalitarni karakter ovoga tipa formule. Osobna identifikacija nastala putem kodificirane imenske formule koja se sastoji od osobnog imena i prezimena, a bez staleških oznaka pojavit će se puno kasnije. Primjera radi, u razdoblju koje promatramo imenska formula koja se sastoji od imena i oznake zanimanja imat će, barem kod pučana, veće značenje za društvenu zajednicu od formule koja sastoji od imena i prezimena koje je još uvijek nedovoljno ustaljeno.

Titula + ime + prezime A / Titula + ime + prezime B

Posebno zanimljiv tip imenske formule izvori nam donose u primjerima s dvama prezimenima. Ovdje nije riječ o različitim grafijama istog onima, niti o romanskoj i slavenskoj varijanti nastaloj iz iste osnove ili o drugim sličnim varijacijama. Sve su to unutarnja pitanja prezimena kao zasebnog elementa imenske formule koja su obrađena u dotičnom poglavlju. Ovdje je riječ o dvama potpuno različitim onimima u funkciji prezimena koji formiraju identitet iste osobe. Nekoliko je takvih primjera u izvorima, a evo jednoga:

ser Nicolaus de Cernota
 (ser Nicola de Cernota)
 (ser Colane de Cernota)
 (ser Nicola de Domaldo)
 (ser Nicolao de Černota)
 (ser Colane quondam ser Domaldi de Cernota).

Ako ovu situaciju izrazimo simbolima dobivamo formulu: ser X de A = ser X de B. Naime, budući da je prezime, čak i kod pojedinih plemićkih obitelji, još uvijek neustaljeno, ovakve oscilacije zapravo odražavaju neku vrstu borbe dvaju onima za prevlast, odnosno za presudan položaj koji prezime ime u imenskoj formuli, posebno kada je riječ o plemićima. Razloge zbog kojih su se ova dva onima našla u ovakvim funkcijama možemo pronaći u posljednjoj imenskoj formuli, a detaljnije informacije valja potražiti u pregledu građe. S funkcionalne strane važno je da istoj osobi, u istom vremenu,

identitet može biti izražen na dva različita načina pri čemu do oscilacija dolazi u ključnom elementu kao što je prezime. U tom kontekstu četiri varijacije osobnog imena koje pronalazimo u imenskim formulama imaju daleko manju važnost.

Titula + ime + nadimak + prezime

U imensku formulu plemića može biti umetnut i nadimak pa tako uočavamo tip formule koji se sastoji od titule, nadimka i prezimena. Evo jednog primjera:

Christoforus quondam Cibri de Zudenico
(ser Christoforus dictus Rosso de Zudenico).

Koncentrirat ćemo se na drugu formulu i prikazati ju simbolima: ser X dictus Z de Y. Ovaj se tip imenske formule pojavljuje prilično rijetko što je i razumljivo s obzirom da su osobe koje pripadaju višim društvenim slojevima na zadovoljavajući način identificirane putem prezimena, imena i popratne titule. Nadimak je u ovom slučaju odrednica koja se u ukupnoj ravnoteži identiteta ističe upravo zbog toga što na egzaktan način upućuje na pojedinca. Takav nadimak u određenim slučajevima može imati i važne reperkusije, u smislu identificiranja drugih članova obitelji putem nadimka određene istaknute osobe u obitelji, čak do te mjere da ugrozi položaj dotadašnjeg prezimena i da zauzme njegov položaj.

Ime + dictus/vocatus + nadimak

O nadimku i njegovim karakteristikama već je bilo govora na više mesta u prethodnim poglavljima. Vidjeli smo i kako nadimak funkcioniра u imenskoj formuli plemića, a sada možemo uočiti u kojim se odnosima i funkcijama pojavljuje u imenskim formulama osoba bez titule. Primjeri koji slijede su u tom pogledu prilično zanimljivi:

Radoslavo dictus Prasića
(Radoslavo fratre Prasice)
(Radoslavo Bellosich frater Prasice)

Sfitane vocato Percle
(Perckle nepos Radoslavi fratri Prasiće)
(Percle sozus donne Marine relicte Dominchielli Spalatini).

Ako izlučimo prvu imensku formulu kod jedne i druge osobe dobivamo kombinaciju: X dictus Y; S vocato P. Dakle, osnovni tip imenske formule u kojoj se pojavljuje nadimak sastoji se od osobnog imena, pridjeva *dictus* ili *dicto* odnosno *vocatus* ili *vocato* i samog nadimka. Ime i nadimak su u ravnoteži a vaga koja ih drži je poveznica *dictus/vocatus*. Situacija postaje složenija kada iz sljedeće imenske formule saznamo da osoba X ima brata koji

također nosi nadimak Y. Takvo ponašanje nadimka u funkcionalnom se smislu približava prezimenu. Osobni nadimak je i kolektivni nadimak i obrnuto. Kod druge osobe uočavamo da nadimak u potpunosti preuzima funkciju osobnog identiteta tako da od ravnopravnog položaja (S vocato P) dolazimo do situacija u kojima je nadimak P nezavisan, s dopunama koje se odnose na obiteljske ili društvene odnose.

Nadimak može biti implicitan, pa tako imamo imenske formule koje se sastoje samo od imena i nadimka bez ikakve poveznice, a da je riječ o nadimku saznajemo iz prethodnih primjera:

Stoyano Prasića.

Odnosno: X Y. Nadimak, odnosno drugi element u ovom podtipu imenske formule približava se prezimenu ne samo u funkcionalnom već i u formalnom smislu. Naime, kombinacija osobnog imena i još jednog samostalnog onima koji pokriva identitet više osoba zapravo je vrlo bliska osnovnoj imenskoj formuli koja se sastoji od imena i prezimena.

Ime + ime oca + nadimak

Imenska se formula može sastojati i od osobnog imena, imena oca i nadimka kao u primjeru:

Creste Salosay
 (Crestolus filius Zalozai)
 (Creste Salosai dictus Garofallus)
 (Creste de Garofalo)
 (Creste Salosay vocato Garofalo).

Ako izlučimo treću i petu imensku formulu dobivamo kombinaciju: X Y dictus/vocato Z. Četvrta imenska formula pokazuje da ni u ovom slučaju nadimak nije osobna već obiteljska kategorija. U spomenutom slučaju onim koji je bio u funkciji nadimka poprima funkciju prezimena. S određenim odmakom možemo uočiti da se dva onima, Y i Z bore za mjesto budućeg prezimena. Brojni primjeri pokazuju da ono može nastati kako iz patronima tako i iz nadimka pa obje opcije imaju jednake izglede.

Ime + prezime + sozus + ime gospodara

Osnovna imenska formula, osim informacijama o rodbinskim odnosima, može biti dopunjena i podacima o drugim društvenim odnosima među kojima je najčešće spomenut kolonatski odnos. Evo primjera za takav tip imenske formule:

Petre de Baderla sozus archipresbiteri
 (Petro filius Vite de Baderla).

Izdvojiti ćemo prvu imensku formulu i prikazati ju simbolima: X de Y sozus Z. O identitetu osobe saznajemo dovoljno putem njezina imena i prezimena tako da je dodatak ovakvog tipa, u kontekstu imenske formule, tek informativnog karaktera, premda, gledajući društvene odnose jasno nam je da se ne radi o korelaciji već o subordinaciji osobe X osobi Z.

Umjesto samog prezimena može se pojaviti rodbinska poveznica s imenskom formulom oca, s tim da ostali elementi formule ostanu nepromijenjeni:

Ivane filius Petri Fuschi sozus abbatis.

Ako element Z izostane dobivamo nešto općenitiju imensku formulu što u ukupnoj vrijednosti identiteta, a s obzirom na informativni karakter navedenog elementa, ne znači previše jer je osoba na zadovoljavajući način identificirana postojećim elementima i oznakom zanimanja:

Stipane de Signa famulus.

U slučaju da su inherentni elementi imenske formule reducirani na minimum ostaje nam imenska formula koja se sastoji od osobnog imena, službe i naziva gospodara kao u primjeru:

Stoico famulo domini comitis.

Titula + ime + prezime + oznaka zanimanja

Tip imenske formule koji slijedi zanimljiv je spoj prilično raznovrsnih elemenata. Počinje titulom te sadrži ime, prezime i označku zanimanja:

magister Johane de Citadella medico physico Arbi salariato
 (Johane phisico salariato communis Arbi quondam Coniča de Zitadella)
 (magister Johanne quondam Guiçardi de Citadella)
 (magister Johanne phisico).

Prvu bismo imensku formulu bismo simbolima mogli prikazati na sljedeći način: magister X de Y medico physico Arbi salariato. Među svim tipovima imenskih formula koje sadrže označku djelatnosti ovaj je najrazrađeniji. Titula i označka zanimanja, popraćena informacijom o lokaciji na kojoj se zanimanje obavlja, nalaze se na rubovima formule u međuovisnom položaju. U središtu formule su ime i prezime, tako da je identitet osobe izražen zadovoljavajućim brojem elemenata.

Ime + oznaka srodstva + imenska formula oca

Ovaj tip imenske formule donekle predstavlja varijaciju prethodno spomenute formule. Razlika je prije svega u tome što rudimentarni elementi dobivaju svoje razrađeno obličeće kao što na primjer zavisno složena rečenica daje veći broj informacija od jedne riječi, s tim da ukupna ravnoteža ostaje očuvana.

vana. Slično se događa i u imenskim formulama, što će nam biti jasnije ako pogledamo sljedeći primjer:

ser Marinus de Auanço
(Marincius filius quondam Mathei de Avancio).

Tip imenske formule koji se prvi javlja kod ove osobe već smo obradili u prethodnom odjeljku tako da je u središtu zanimanja drugi primjer. Ipak su nam potrebna oba kako bismo izvršili određene komparacije. Ako stalne elemente ostavimo nepromijenjenima, a imena i prezimena zamijenimo simboličima imenske formule, formulu je moguće zabilježiti i ovako: X filius quondam M de Y.

Iz primjera vidimo da značenjsko polje odnosno prostor identiteta koji je u prvom primjeru pokrivalo prezime dobiva, na određeni način, svoje proširenje. Umjesto jednostavnog prezimena potreba za egzaktnijom identifikacijom daje nam kombinaciju *filius quondam M de Y*. Ovim postupkom kompletna imenska formula oca osobe X ulazi u njezinu imensku formulu i proširuje njezin informativni sadržaj. Na suprotnom polu događa se paralelna reakcija koja upotpunjuje i osnažuje takav postupak. Naime, titula izostaje, a ime dolazi u obliku hipokoristika. Ovakvo stanje savršeno odgovara suprotnom polu imenske formule, jer ako je osobu potrebno identificirati putem njezina oca, onda je jasno da osobna identifikacija nema tu težinu pa titula može i izostati, a umjesto punog imena *Marinus* može se zabilježiti i hipokoristik *Marincius* koji u ovom kontekstu pojačava dojam da se radi o nečijem djetetu. Uteg identiteta kao da se ne nalazi na samoj osobi nego izvan nje, na njezinom ocu putem kojeg je ta osoba identificirana. Premda druga formula koja je trenutno u središtu zanimanja, može stajati i sama, zanimljivo ju je promatrati u kontekstu prve formule i vidjeti kako identitet iste osobe može biti prikazan na različite načine do te mjere da se može i ‘pomicati’ sa same osobe na drugu osobu i obratno.

Spomenuti tip imenske formule možemo promatrati i u nešto izmijenjenom obliku:

Antonio filio ser Marincii de Avancio canonico.

Formulu je simbolički moguće prikazati ovako: X filio ser M de Y canonico. Iz imenske formule iščitavamo da je riječ o odrasloj osobi koja je priпадnik klera. Ta činjenica ne utječe na to da je i identitet ove osobe moguće izraziti istom formulom u kojoj izostaje titula, a težište identifikacije je na imenskoj formuli oca.

Titula + ime + imenska formula oca

Elementi imenske formule iz prethodnog primjera mogu ostati isti, a da oznaka srodstva izostane o čemu svjedoči sljedeći primjer:

ser Çibre Bernabe
 (ser Cibre de Bernaba)
 (ser Cibre ser Steppe de Bernaba).

Odnosno: ser X ser S de Y. U ovom nam je primjeru najzanimljivija treća imenska formula. Druga je već obrađena pa je valja navesti kako bi se poka-zalo da je i takva identifikacija moguća dok prva predstavlja modifikaciju unutar samog prezimena kao elementa o čemu je više riječi bilo kod govora o prezimenima. Za razliku od prethodnog primjera u kojem titula izostaje, ovdje nalazimo osobu čiji je plemićki identitet izražen titulom, ali je identifikacija osnažena imenskom formulom oca. Za zaključiti je da se radi o strogo formalnom bilježenju u kojem je radi pravne sigurnosti, ali i radi želje za isticanjem nobiliteta, bilo potrebno zapisati titulu i ocu i sinu.

Ime + imenska formula oca

Ovaj tip imenske formule kombinacija je tipova navedenih pod 2. i 3. Naime, imenska se formula osobe plemićkog roda sastoji od imena, zabilje-ženog u obliku hipokoristika i imenske formule oca, ali bez eksplicitnog na-vođenja oznake srodstva. Primjer takve formule je:

Joanino ser Stephani de Domine
 (Zanino ser Stephani de Domine).

Odnosno: X ser S de Y. Hipokoristik upućuje na mlađu dob osobe, premda to ne mora biti pravilo, a titula izostaje budući da težište identiteta pada na imensku formulu oca koja zapravo pokriva cijelo polje identiteta navedene osobe.

Ovoj imenskoj formuli može biti dodana još i informacija o tome da je dijete pod skrbištvom, zajedno s imenom skrbnika kao u primjeru:

Colanole filius Zorguli de Conciça, filioçio presbiteri Dominici.

Ime + prezime / oznaka srodstva + ime oca

Imenska formula koja se sastoji od imena, prezimena, označke srodstva i imena oca kojem prethodi titula predstavlja dopunu imenske formule koja se sastoji samo od imena i prezimena. Primjer ovog tipa imenske formule je:

Franolus de Domine, filius ser Dominici.

Ili simbolima: X de Y, filius ser D. Pojavljuje se u slučajevima kada je iz konteksta jasno da osoba pripada plemićkom staležu tako da je titula kojom bi inače započinjala imenska formula implicitno izražena putem titule koju nosi njezin otac. Prezime se navodi kod imena osobe, a ne i kod imena oca ili samo kod imena oca. Na taj je način težište identiteta raspodijeljeno ravno-mjerno jer osoba pored imena nosi i prezime, tako da je ime oca više u funk-

ciji dopune nego temeljne odrednice identiteta. Ipak, titula kao odrednica staleške pripadnosti pripisana je samo ocu, a ne i sinu, čime je stvorena određena ravnoteža i korelacija između prvog i drugog dijela imenske osobe pa možemo reći da je osoba podjednako određena vlastitom imenskom formulom kao i imenskom formulom druge osobe.

Ime + prezime + imenska formula oca

Osobitost ovog tipa imenske formule je dvostruko spominjanje istog prezimena; kod oca i kod sina. Zbog svog redundantnog karaktera pojavljuje se prilično rijetko. Primjer za ovaj tip formule glasi:

Antonius Gambarus filius Petri Gambari.

Simbolički ga možemo izraziti: X Y filius Z Y. U ovom tipu formule postignuta je ravnoteža identiteta. Ako uzmemo da je rodbinska poveznica os, uočit ćemo da je imenska formula simetrična. Sin X je formalno identificiran putem oca Z, ali ponavljanje prezimena Y stavlja ih, s funkcionalne strane, u komutativni odnos. Među njima je znak jednakosti pa bi u slučaju da zamijene mjesta ukupna vrijednost identiteta ostala nepromijenjena.

Ime + filius + prezime

Tip imenske formule koji se sastoji od osobnog imena, rodbinske poveznice i prezimena oca reducirani je oblik imenskih formula u kojima se identitet realizira putem imena ili imenske formule oca. U ovom su slučaju sve druge informacije odbačene kao višak.

Matessa filius Grassat.

X filius Y. Ovakva imenska formula zanimljiva je stoga što nam daje uvid u nastanak prezimena. Naime, dugotrajnim ponavljanjem određeni onim, bez obzira radilo se o patronimu, nadimku, oznaci djelatnosti ili porijekla, postaje prezimenom. U ovom primjeru osoba X zabilježen je kao sin osobe koja je spomenuta samo pod prezimenom Y. Očevo ime ili podatak o srodstvu s nekim drugim osobama se ne spominje. Takav postupak omogućava apstrahiranje i generaliziranje onima Y koji poprima funkciju prezimena. Sljedeći korak bio bi eliminacija poveznice *filius*, čime bismo dobili osnovni oblik imenske formule koji se sastoji od imena i prezimena.

Ime + oznaka srodstva + ime oca / Ime + ime oca

Imenska se formula može sastojati samo od imena i imena oca povezanih ili nepovezanih elementom *filius*:

Migna filius Andrioli

Andreas Nicolai

Zeno quondam Matko.

X filius Y; X Y; X quondam Y. Ovaj tip imenske formule, sa svojim podvarijantama predstavlja najjednostavniji, a ipak vrlo produktivan način formiranja identiteta. Budući da se sastoji samo od dva osobna imena, mogućnosti tvorbe su neograničene, ali obrnuto proporcionalno tome razina identifikacije je niska jer nam jedini podatak o osobi pod imenom X ostaje ime njezina oca Y što je zapravo vrlo oskudno.

Ime + titula + ime oca + imenska formula djeda

Među imenskim formulama uočavamo i onu koja se sastoji od osobnog imena, imena oca s titulom i imenske formule djeda koja je inkorporirana u imensku formulu oca. Jedan od primjera za ovaj tip imenske formule je:

Ivanolo ser Mazii quondam ser Damiani de Domine.

Ili simbolički: X ser M quondam ser D de Y. Težište identiteta u ovom tipu imenske formule je gotovo u potpunosti izvan same osobe. Osoba X identificirana je putem svoga oca koji opet ne stoji u potpunosti samostalno jer, iako mu je pripisana plemićka titula, njegov je identitet upotpunjeno imenskom formulom *ser D de Y*, djeda osobe X. Naime tek se na koncu, na trećoj razini identitet u potpunosti uspostavlja, odnosno pojavljuje se prezime. Otac (*ser M*) je u neku ruku samo posrednik do djeda kao pravog nositelja obiteljskog identiteta.

Ime + titula + ime oca + titula + ime djeda

Tip imenske formule koja slijedi kombinacija je nekoliko prethodno spomenutih tipova pa je samim time i prilično složena. Radi jednostavnosti i jasnoće, klasificirana je prema svojoj specifičnoj konstrukciji koja se sastoji od imena, označe srodstva, imena oca s titulom i imena djeda s titulom. Ipak, kod iste se osobe pojavljuju još dvije imenske formule koje na zanimljiv način sintetiziraju elemente iz drugih tipova pa ih ne smijemo zanemariti. Primjer koji nam pruža navedene podatke glasi:

Petrecino filio ser Zanini de Flascone
 (Petrecino filius ser Zanini quondam ser Flasconi)
 (Petrecino de Georgio).

U središtu našeg zanimanja je druga imenska formula koju je moguće prikazati simbolima: X filius ser Z quondam ser F. Dakle, osoba je identificirana putem osobnih imena oca i djeda. Obama imenima prethodi titula koja pak izostaje ispred imena osobe X. Kontekst u kojem se imenska formula nalazi očito daje dovoljno podataka tako da ju je bilo moguće reducirati na osnovne podatke odnosno na tri osobna imena poredana prema generacijskom redoslijedu.

Zbog njihove osobitosti valja simbolički prikazati i prvu i treću imensku formulu kojima je također identificirana spomenuta osoba:

X filio ser Z de A
X de B.

Dakle, kroz tri imenske formule kojima je identificirana osoba X provlači se nekoliko tipova imenskih formula; od tipa formule koji smo netom obradili, dvočlane imenske formule koja se sastoji samo od imena i prezimena, preko one koja se sastoji od imena i imenske formule oca pa do paralelnih prezimena A i B koja se bore za prevlast.

Ime + oznaka srodstva + ime oca + ime djeda

Ako se radi o osobama iz redova pučana kod kojih titula izostaje uočavamo redoslijed osobnih imena pripadnika triju generacija povezanih elementom *filius* bez dodatnih podataka:

Christofor filius Çorgoli filii Paulini.

X filius Y filii Z. Identitet osobe X određen je jedino imenom oca Y koji je opet identificiran imenom svog oca Z. Za razliku od plemića kod kojih je prezime kao integrativni faktor implicitno prisutno, makar nije izraženo na izravan način, u ovom tipu imenske formule takav faktor izostaje. U ovom slučaju identitet ostaje na razini krvne veze i ne doživljava svoju sublimaciju u obliku prezimena kao apstraktne kategorije kojom bi obiteljski kontinuitet bio dodatno potvrđen.

Ime + naturali + prezime

Sljedeći tip imenske formule specifičan je zbog toga što odražava izvanbračno porijeklo osobe, a samim time i identitet takve osobe. Sastoji se od osobnog imena, oznake *naturali* kojom je izraženo njezino izvanbračno porijeklo i prezimena. Primjer takve formule je:

Nicola naturali de Forma
(Nicoliza de Forma)
(Nicolica de Forma)
(Nicolao dicto Nicoliça de Forma).

Ako se usredotočimo na prvu od četiri imenske formule kojima je identificirana dotična osoba dobit ćemo formulu: X naturali de Y.

Kao što vidimo iz primjera, imenska formula sadrži zapravo dva temeljna elementa kakva pronalazimo u rudimentarnom tipu formule, a to su ime i prezime, s dodatkom poimeničenog pridjeva kao elementa koji identitet ove osobe čini različitim od svih drugih koji ga nemaju. S obzirom na razinu identifikacije, ovdje spomenuta osoba nalazi se u daleko boljoj situaciji od

one u kojoj je identificirana putem majke pa tek implicitno i putem drugih podataka dolazimo do njezinog pravog porijekla kojeg ne možemo saznati jednostavnim pregledom imenske formule. S druge strane, identifikacija je općenita jer nam ne daje podatke o srodstvu dotične osobe s drugim članovima obitelji. Težište je u ovom slučaju na prezimenu koje osobu čini dijelom obitelji iz viših slojeva društva, a informacija o izvanbračnom porijeklu predstavlja svojevrstan dodatak ili opasku koja tek djelomično narušava njezin status. U paralelnim imenskim formulama uočavamo izostanak takve opaske pa tim više valja zaključiti da se radi o podatku koji nije od presudne važnosti. Naime, nezakonitoj se djeci moglo oporukom ostaviti do polovice dijela koji bi pripadao zakonskim nasljednicima.⁵

Ime + naturalis + nepos + imenska formula djeda

U ponešto modificiranom obliku u odnosu na prethodni tip, nalazimo imensku formulu osobe izvanbračnog porijekla koja sadrži i podatke o srodstvu takve osobe s emancipiranim članom obitelji kao jednom od vertikala identiteta dotične obitelji. Takav primjer nalazimo u ovom obliku imenske formule:

Perolo naturalis nepos ser Pedrani de Forma.

Odnosno: X naturalis nepos ser P de Y. Težište identiteta u ovom slučaju je u potpunosti izvan same osobe. Dakle, ne samo što joj je priznat status (makar izvanbračnog) člana obitelji, već je potvrđena i veza s članom obitelji koji svojim imenom dopunjava važnost prezimena. U identifikacijskom nizu zaobiđena je razina na kojoj se spominju roditelji ili bar jedan od roditelja spomenute osobe. Pa ipak, njezin identitet u smislu društvene pripadnosti je i više nego potpuno budući da je teret identifikacije preuzeila osoba koja je, na određen način, svojim statusom i ugledom stala iza nje.

Ime + filio naturalis + imenska formula oca

Tip imenske formule u kojoj se uz osobu izvanbračnog porijekla spominje i ime oca pronalazimo u primjeru:

Ambrosio quondam priori

(Ambrosio filio naturalis dompni Dominici dicti Chines)

(Ambrosio filio presbiteri Dominici priori scii. Francisci)

(Ambrosio de priore).

Funkcionalno nam je najvažnije druga imenska formula koju se simbolički može prikazati na sljedeći način: X filio naturalis dompni Y dicti Z.

⁵ L. Margetić, *Iz starije pravne povijesti Raba*, u *Rapski zbornik*, ur. A. Mohorovičić, Zagreb, JAZU / Skupština općine Rab, 1987, s. 199-211.

U ovom je slučaju identitet osobe izvanbračnog porijekla u potpunosti iskazan jer je u takvoj delikatnoj situaciji upravo eksplisitna poveznica s ocem Y jamstvo identiteta osobe X. Ovaj je tip formule specifičan po tome što je u nju inkorporirana imenska formula klerika kao identifikatora druge osobe. Takvi su primjeri rijetki pa je samim time veća vrijednost ovog tipa imenske formule.

Ime + prezime + oznaka srodstva + ime brata

Proširenje temeljne imenske formule dogodilo se i u ovom tipu formule koji se sastoji od imena i prezimena, oznake srodstva i imena brata. Jedan od primjera za spomenuti tip je:

Cuitane de Frapcha frater Pripse
(Cvitane de Frapcha).

Simbolima bismo ovu formulu mogli izraziti na sljedeći način: X de Y frater Z. Osobi X u ovom primjeru identitet je na sasvim zadovoljavajući način upotpunjeno prezimenom tako da ime osobe Z predstavlja dodatak informativnog karaktera.

Ime + oznaka srodstva + imenska formula brata

Obrnutu situaciju u kojoj je imenska formula konstruirana putem odnosa dvojice braće uočavamo u tipu formule koji se sastoji od osobnog imena, oznake srodstva i imenske formule brata.

Radoi frater Petri Chichii.

X frater P Y. U ovom je slučaju težište identiteta ipak na imenskoj formuli brata koja je dvočlana pa osim osobnog imena sadrži i prezime, odnosno nadimak u funkciji prezimena, pa na izvjesni način osoba P Y pokriva identitet svog brata koji je označen samo imenom X.

Imenska formula ovog tipa može se javiti u skraćenoj varijanti u kojoj nakon rodbinske poveznice slijedi ime brata bez dalnjih oznaka identiteta:

Stirano frater Pribse.

X frater Y. U ovom se slučaju osobe X i Y nalaze u korelaciji odnosno u komutativnom odnosu. Budući da među njima vlada ravnoteža, identitet bi se na jednak način mogao iskazati formulom Y frater X.

Ime + oznaka srodstva + ime kćeri + ženidbena veza + ime kćerinog muža

Osebujan način identifikacije određene osobe putem druge obitelji uočavamo u tipu imenske formule koji se sastoji od osobnog imena, oznake srodstva, imena kćeri, ženidbene veze i imenske formule ženina muža. Nadgrad-

nju vlastitog identiteta posredstvom tako brojnih elementa nalazimo u primjeru:

Creste pater Marie uxoris Marini de Machina.

Iskazano simbolima: X pater M uxoris Z de Y. Težište identiteta ove osobe, u smislu imenske formule, u potpunosti se nalazi izvan nje same. Takvu smo pojavu načelno već susretali, ali nositelj identiteta uvijek je bila osoba iz iste obitelji koja je na određeni način imala dominantan položaj koji joj je omogućavao da svojom identitetom pokrije subordinirane članove obitelji. Kod ovog tipa imenske formule situacija je u potpunosti drugačija. Naime osoba X, koja pored vlastitog imena nema nikakvu odrednicu koja bi ju definirala, identificirana je putem vlastite kćeri M, a ne obrnuto, kako nalazimo u ostalim slučajevima. Ali, i težište njezina identiteta leži u imenskoj formuli druge osobe, u ovom slučaju njezina muža Z koji jedini ima u potpunost iskazan identitet. Ovakav način kreiranja imenske formule olakšava identifikaciju i ističe obiteljsku vezu s istaknutim članom zajednice, a primjere identifikacije iz takvih razloga nalazimo i u drugim dalmatinskim gradovima.⁶

Ime + oznaka srodstva + ime sestre + ime sestrinog muža

Ova imenska formula zapravo je modifikacija prethodno spomenute s tom razlikom što se na mjestu oca pojavljuje brat identificiran putem svoje sestre i njezinog muža.

Canolo frater Marie uxoris Marini de Machina.

Odnosno: X frater M uxoris Z de Y.

Ime + oznaka srodstva + ime majke

Tip imenske formule koji odražava identifikaciju muške osobe putem osobnog imena majke nalazimo u primjeru:

Dominicus filius Stoye.

Ili simbolički formulom: X filius Y. Identifikacija putem majke može ukazivati na izvanbračno porijeklo osobe, ali to ne mora uvijek biti slučaj. Društveni položaj osobe u čiji identitet nije ugrađena oznaka pripadnosti oca ili obitelji nego samo majci, u svakom slučaju nije mogao biti najbolji, za razliku od osoba čije je sinovstvo priznato i koje su dobile prezime oca, dok se njihovo izvanbračno porijeklo manifestira tek kroz element imenske formule *naturalis*. U nešto modificiranom obliku ovaj tip formula nalazimo i u sljedećem primjeru u kojem je osobno ime majke prošireno dodatnim identifikacijskim elementom:

⁶ Z. Nikolić, *Rodaci i bližnji*, Zagreb, Matica hrvatska, 2003, s. 25.

Petre de Dessa Seusita
 (Petre de Dessa Scusita)
 (Petrolus filius Desse Seuside)
 (Percolus de Dessa Scusada).

Ime + gener + ime punca

Imenske formule s tazbinskom poveznicom su rijetke, ali ipak se pojavljaju. Jedan od takvih primjera je:

Androsius gener Karistie.

Odnosno: X gener Y. Osoba X osim osobnog imena nema drugih inherentnih elemenata identiteta. Ženidbom s kćeri osobe Y njegov identitet dočekuje u subordinirani položaj u smislu imenske formule. I drugdje u Dalmaciji nailazimo na primjere imenskih formula u kojima pojedinačna potreba nagnuta je na glasiti vezu s najpoznatijim članom obitelji koji ne mora uvijek biti njegov predak.⁷

Titula + ime + oznaka djelatnosti

Nakon prezimena i nadimka, najveću identifikacijsku težinu unutar imenske formule ima oznaka djelatnosti kojom se neka osoba bavi. U imenskoj formuli srednjovjekovlja takva je oznaka daleko više od puke informacije. Štoviše, vrlo je bliska funkciji prezimena, pa ne iznenađuje da su se kako u našem, tako i u brojnim drugim jezicima prezimena razvila upravo iz tih onima. Budući da cijela društvena zajednica osobu poznaće identificira putem naziva za djelatnost koju obavlja, drugi elementi imenske formule izostaju jer bi se pokazali izlišnjima. Zanimanje se prenosi s generacije na generaciju tako da se onim kojim su označeni dugotrajnim perpetuiranjem petrificira i postaje samodostatan. Na taj se način iskristalizirala imenska formula koja se sastoji od osobnog imena i oznake zanimanja, a kojoj, kod obrtnika ovisno o položaju, može prethoditi titula *magister*. Evo dva primjera za ovaj tip formule, s titulom i bez nje:

magister Paulo aurifice
 Petro aurifice
 (Petrus aurifex).

Simbolima ih možemo iskazati: magister X *aurifice*; Y *aurifice*. Ove dvije formule vrijede skupno za sve osobe koje su identificirane ovim tipom formule. Oscilacije se, naravno, javljaju kod posljednjeg elementa formule koji je, zbog množine različitih zanimanja podložan promjenama. S funkcionalnog motrišta, odnos između osobnog imena i oznake zanimanja jednak je od-

⁷ Ibidem, s. 24.

nosu imena i prezimena u osnovnom tipu imenske formule. Funkcija titule unutar imenske formule nešto je drugačija u odnosu na titule plemića jer nije u toj mjeri posljedica nasljedstva koliko rezultat osobnog postignuća.

Ime + oznaka srodstva + očevo ime s oznakom djelatnosti

Tip imenske formule kojim su definirani sinovi osoba identificiranih putem djelatnosti koju obavljaju sastoje se od imena, oznake srodstva i imenske formule oca iz prethodnog primjera:

Ratchus filius Cranote calegarii.

Odnosno: X filius Y caligarii. Težište identiteta osobe X nalazi se na identitetu osobe Y čija je imenska formula koja se sastoji od imena i oznake zanimanja uklopljena u imensku formulu.

Ime + prezime + de + toponim

Tip imenske formule koji sadrži toponim teško je individualizirati jer se zapravo radi o polimorfnoj strukturi u kojoj su samo osobno ime i toponim stalni dok drugi elementi variraju. Evo nekoliko reprezentativnih primjera:

Marincius de Podine de Arbo
Dominico filio Stanče de Barbato
Jurman dela Punta Sicha

Ove je formule moguće prikazati i putem simbola: X de Y de Arbo; X filio Y de Barbato; X dela Punta Sicha.

Iz primjera vidimo da toponim može poslužiti kao dodatna dopuna u slučaju kada je identitet već izražen putem prezimena ili imena oca, a može stati i kao temeljni identifikacijski element u slučaju da se imenska formula sastoji samo od osobnog imena i toponima. U prvom slučaju identifikacijska vrijednost toponima tek je nešto veća od obične informacije, dok su u drugom slučaju oznaka srodstva i ime oca u ravnopravnom položaju s toponimom. Naime, samo ime oca, kao i sam toponim daju nam tek približnu informaciju o identitetu osobe. Tek sinergijskim djelovanjem ta dva elementa postižu svoj učinak. Treća se formula sastoji samo od dva elementa, imena i toponima pa je u ovom slučaju težište identiteta na toponimu. Dugotrajnom upotrebom, u ovom položaju, toponim može poprimiti funkciju prezimena, a na takve smo primjere naišli više puta tijekom pregleda građe, pa će se imenska formula tada približiti osnovnom dvočlanom obliku koji se sastoji od imena i prezimena.

Titula + ime + prezime + crkvena služba

Određene osobe koje u pravilu pripadaju crkvenom staležu identificirane

su putem imenske formule koja se sastoji od četiri elementa; kleričke titule, imena, prezimena i oznake službe koju obavljaju.

Ovaj tip formule može se izlučiti iz brojnih primjera, a evo jednoga:

dominus Chrisogonus de Domine episcopus Arbi
(dominus Grisogonus de Domine episcopus Arbi).

Simbolički ga možemo prikazati: dominus X de Y *episcopus Arbi*. Titula o kojoj je u ovom slučaju riječ razlikuje se od titule iz imenskih formula svjetovnih osoba. U njezinoj upotrebi nema arbitarnosti svojstvene svjetovnoj tituli odnosno slučajeva u kojima se osobi koja ne pripada plemstvu pripisuje takva titula. Upravo suprotno, ona je isključiva pa njezino spominjanje ima iznimno važnu identifikacijsku funkciju jer nedvosmisleno pozicionira osobu. S druge strane, suodnos prezimena i titule potpuno je drugačiji jer bez obzira na društveni položaj iskazan prezimenom ili drugom odrednicom obiteljskog identiteta i porijekla u imensku formulu ulazi titula kao nezavisni simbol pripadnosti jednoj posebnoj zajednici. Crkveni stalež, a barem načelno i sve razine unutar njega, bio je otvoren za sve slojeve društva. Posljednji element ovog tipa imenske formule je nestalan, a daje nam informaciju o službi koju je određena osoba obavljala unutar crkvene hijerarhije. S obzirom na razne službe unutar Crkve teško ga je svesti na jedan fiksni simbol.

Ali, kao i kod osoba koje ne pripadaju crkvenom staležu, broj elemenata unutar imenske formule može biti i oskudniji. Tako prezime uz ime same osobe može izostati pa će osobe biti identificirane putem oca kao u primjeru:

clericus Iaxola
(dompno Jacxa presbitero)
(dompno Jacxa diacon)
(Jacxola cleric)
(presbiter Jacxola quondam Nicolice de Jacxa).

Kao glavni ili sporedni identifikacijski element u imenskoj se formuli može naći i nadimak:

presbiter Françisco Susme
(presbiter Françisco Fusine)
(presbiter Françisco Fusura)
(presbiter Françiscus Fusina)
(presbiter Franciscus dictus Fusina canonico).

Konačno, pripadnost crkvenom staležu može, pored osobnog imena, biti jedini identifikacijski element u imenskoj formuli:

Cele heremitus sancti Antonii.

Ime + ženidbena veza + ime žene

Iznimno muška osoba može biti označena identitetom žene čime dobivamo tip imenske formule koji se sastoji od osobnog imena i imena žene.

Marco marito Galiče.

X marito Y. Riječ je o jednom od tipova imenske formule u kojima je redukcija otisla najdalje što omogućava komutativni odnos između elemenata X i Y, iako je u formalnom pogledu muž označen ženom bez dalnjih naznaka identiteta.

Specifičnu podvarijantu nalazimo u primjeru u kojem ženino ime nije izričito navedeno već je ona označena imenom svog pokojnog muža:

Gregorius maritus uxoris quondam Micote.

X maritus uxoris quondam Y. U ovom je slučaju identifikacija muške osobe putem vanjskih elemenata izraženije nego u bilo kojem drugom primjeru, jer osoba X ne samo što je identificirana putem žene već niti njezino ime nije navedeno tako da je osoba Y, na prilično osebujan način preuzela ulogu identifikatora osobe X.

Tipovi imenskih formula ženskih osoba

Ime i prezime

Osnovni tip imenske formule koji se sastoji od imena i prezimena kod žene se razmjerno rijetko pojavljuje. Primjer takve formule je:

Mira de Malata.

Ili simbolički: X de Y. Identitet je u ovom slučaju iskazan isključivo pripadnošću obitelji, a bez naznake rodbinske ili ženidbene veze.

Titula + ime + monialis

Nasuprot imenskim formulama muških osoba koje pripadaju crkvenom staležu, koje su prilično raznovrsne, imenske formule redovnica mogu se svesti na jedan tip koji se sastoji od titule, budući da je ulaz u samostan bio rezerviran za plemkinje, osobnog imena, oznake *abatissa* ili *monialis*, ovisno o svom položaju, te naziva samostana. Evo dva primjera za ovaj tip imenske formule.

da Mare abatissa monasterii sancti Andree
da Draga monialis monasterii sancti Andree.

Odnosno: da X *monialis* monasterii sancti Andree. Težište identiteta u ovom tipu formule nalazi se u njezinom drugom dijelu koji počinje nakon osobnog imena. Ta četveročlana sintagma dominira formulom i ukazuje na

trenutni identitet osobe. Ona je redovnica koja se odrekla svijeta i pripada samostanu prema benediktinskoj doktrini *stabilitas loci* koja nalaže posvećenoj osobi da cijeli život proveđe na jednom mjestu i da bez prijeke potrebe ne izlazi van samostanskih zidina. Stoga možemo reći da navedena sintagma u neku ruku zamjenjuje prezime, koje je u svjetovnom životu okosnica obiteljskog identiteta. Inherentni dio imenske formule, koji redovnici ostaje i nakon prelaska iz svjetovnog u crkveni stalež, nalazi se u prvom dijelu sintagme koji se sastoji od titule, kao oznake pripadnosti plemstvu, i osobnog imena, koje je dobila od svoje obitelji. Dakle, ne dolazi do potpunog dokidanja svjetovnog identiteta, ali on biva subordiniran novom identitetu izraženom putem pripadnosti određenoj redovničkoj zajednici. U tom smislu možemo reći da su imenska formula udane žene i redovnice po funkcijama elementa unutar formule gotovo istovjetne. Naime, poveznica *uxor* zamijenjena je nazivom *monialis* dok umjesto imenske formule muža stoji naziv samostana, a elementi identiteta preneseni iz stare obitelji su titula i ime.

Ipak, ovaj tip imenske formule poznaće i svoju podvarijantu u kojoj identitet koji proizlazi iz pripadnosti zajednici stoji u ravnoteži s obiteljskim potrijeklom:

soror Richelda monialis monasterii sancti Andree, filia ser Antonii de Asto.

Ime + oznaka srodstva + imenska formula oca

Tip imenske formule koji se sastoji od imena, oznake srodstva i imenske formule oca izražava nešto veći stupanj autonomne identifikacije u odnosu na prethodno spomenutu osobu identificiranu putem muža. Razlog je jasan; radi se o osobi koja je svojim identitetom vezana uz oca, dakle još uvijek je svojom imenskom formulom identificirana putem obitelji iz koje je potekla. Primjer formule s takvom strukturu je:

Katarina filia ser Cibri de Bernaba.

Prikazan simbolima: X filia ser C de Y. I u ovom je slučaju ženska osoba identificirana putem muške osobe, odnosno imenske formule oca. Ipak, kao što smo netom spomenuli, identifikacijskih elemenata koji su joj inherentni ima više i bolje su izraženi. Ponajprije, znamo da je njezino osobno ime motivirano imenom očeve majke, dakle riječ je o reiterativnom elementu koji odražava obiteljski kontinuitet, a identifikacija putem oca stavlja ju u isti položaj s osobama muškog roda koje su identificirane putem oca.

Ovaj tip imenske formule može imati brojne podvarijante koje proizlaze iz različitih imenskih formula osobe koja je nositelj identiteta. Dakle, riječ je o promjenama koje se na suprotnom polu imenske formule pa ako imensku formulu oca shvatimo kao cjeloviti umetak koji slijedi nakon oznake srodstva, onda nema potrebe za detaljnijim analizama, budući da su spomenuti

tipovi formula obrađeni kod muških osoba. Slijede primjeri koji pokazuju kako se imenska formula oca može sastojati samo od osobnog imena, a može biti nadograđena patronimom, patronimom s prezimenom, topnimom ili oznakom djelatnosti:

Agnesa filia ser Georgii quondam ser Flasconi
 Buna filia Frani Cresti
 Catena filia quondam Miche Marini de Zaro
 Belica filia Bogdani
 Stana filia Zortini de Barbato
 Mare filia Petri caligarii.

Iz svih primjera proizlazi da je težište identiteta gotovo u potpunosti na strani imenske formule koja slijedi nakon oznake srodstva. Svi dodatni elementi identiteta, pa čak i topnim, vezani su isključivo uz očevo ime i čine sastavni dio njegove imenske formule, a na žensku se osobu prenose njezinim posredstvom.

Ime + oznaka srodstva + imenska formula oca / ženidbena veza + imenska formula muža

Imenska formula može odražavati tranziciju iz stare u novu obitelj odnosno prijenos identiteta s oca na muža. U tom slučaju susrećemo kombinaciju osobnog imena, oznake srodstva i imenske formule oca nakon čega slijedi ženidbena poveznica s imenskom formulom muža.

Mence filia Cresti filii Vidi, uxor Ivani de Domaldo.

Formulu možemo izraziti simbolima: X filia C filii V, uxor I de Y. Ako pažljivije promotrimo formulu uočit ćemo da se imenske formule oca i muža osobe X nalaze u komutativnom odnosu. Naime, ravnoteža u konstrukciji formule bila bi formalno očuvana i ako bi jedna od spomenutih formula izostala, jer je element koji ih povezuje jedino osoba X. Ovakav raspored zapravo je posljedica jezične ekonomije koja sprječava ponavljanje osobnog imena X koje bi se moralo naći ispred poveznice *uxor* kada bi drugi dio formule stajao samostalno. Ovo je jedna od dinamičnijih imenskih formula koja prikazuje pokret odnosno izlazak određene osobe iz sfere utjecaja jedne obitelji i njezin ulazak u drugu obitelj.

Ime + oznaka srodstva + titula + ime majke

Tip imenske formule u kojem je ženska osoba identificirana putem druge ženske osobe prilično je rijedak. Sastoje se od imena, oznake srodstva te imenske formule majke:

Colica filia donne Catene.

X filia donne Y. Ovakav način identifikacije upotrijebljen je zbog specifičnih razloga koji proizlaze iz pravnog posla ili zbog drugih okolnosti. Titula ukazuje na to da se radi o osobama plemićkog roda tako da pripadnost obitelji nije upitna niti bi ovakva konstrukcija formule ukazivala na izvanbračno porijeklo osobe X. Prije svega, riječ je o identifikaciji koja prije svega smjera na unutarobiteljske odnose, a manje brine o formalnim metodama koje se upotrebljavaju kada je potrebna legitimacija spram većeg kruga ljudi, a ovakvoj interpretaciji ide u korist i upotreba hipokoristika umjesto punog imena osobe X.

Titula + ime + oznaka srodstva + imenska formula sina

U izvorima nalazimo i tip imenske formule kojim je ženska osoba identificirana putem imenske formule sina. Premda nalazimo i paralelan primjer u kojem je ista osoba sadrži imensku formulu muža, ovaj tip formule valja izdvojiti zbog njegove specifičnosti. Sastoji se od titule, osobnog imena, oznake srodstva i imenske formule sina.

da Francisca uxor quondam Cresti de Borre
(donna Francisca mater Matoli de Borre).

Simbolima ćemo iskazati elemente iz drugog primjera: donna X mater M de Y. Identitet osobe X formalno je iskazan identitetom njezina sina M. Ipak, obzirom na druge okolnosti, kao što su plemićka titula i prezime Y, jasno je da je njezin identitet latentno iskazan na drugi način, čak i ako zanemarimo prvu imensku formulu koja nam daje uvid u ostatak informacija. Naime, riječ je o osobi koja je u zakonitom braku rodila sina čiji nam je identitet u potpunosti poznat, tako da je ovaj slučaj oprečan onome u kojemu je ženska osoba identificirana putem izvanbračnog sina, pa makar nam bio poznat njegov otac. Stoga, valja potvrditi da je identifikacija osobe X putem osobe M u ovom tipu imenske formule uistinu samo formalna, odnosno da je više u funkciji potvrde već poznatih činjenica (prezime Y), odnosno davanja novih informacija (osobno ime M).

Ime + oznaka srodstva + ime sina

Reducirana imenska formula u kojoj su majka i sin u korelativnom odnosu, sastoji se od osobnog imena, oznake srodstva i imena sina bez ikakvih daljnjih naznaka identiteta:

Fume mater Mastini.

X mater Y. Ako oznaku srodstva uzmemos kao os, uočavamo da su oba pola formule u ravnoteži. Formalno, majka je identificirana putem sina, ali budući da niti na jednoj strani nema dodatnih elemenata identiteta, težište

ostaje u sredini odnosno na njihovom međusobnom odnosu kao jedinoj informaciji pridodanoj osobnom imenu.

Ime + ime izvanbračnog sina + ime izvanbračnog oca

Tip imenske formule u kojem je ženska osoba identificirana putem svog izvanbračnog sina i njegova oca sastoji se od osobnog imena, oznake srodstva, imena sina te imenske formule sinovljeva oca. Između sina i oca oznaka srodstva može biti implicitna, a broj elemenata u imenskoj formuli oca može varirati:

Belica mater Nicoliće archidiaconi Marini de Hermolao
Draga mater Amrosii filii prioris.

X mater Y filii Z. U ovom tipu formule možemo pratiti tri razine identiteta i njihove međuoodnose. Naime, jedini inherentni element identiteta osobe X je njezino osobno ime nakon kojeg njezin sin Y i osoba Z s kojom je u izvanbračnoj vezi dobila sina Y. Formalno gledano, veza osobe X i osobe Z je implicitna i očituje se preko njihova sina Y. Budući da direktnog spomena odnosa između osobe X i osobe Z nema, konstrukcija imenske formule morala je ići obilaznim putem. Za iste međuljudske odnose bi u slučaju zakonitog braka i potomstva koje iz njega proizlazi bile upotrijebljene bitno različite poveznice. Vidimo da je u ovom tipu imenske formule na djelu svojevrsna deritualizacija, koja stoji u opreci prema dogmatiziranoj identifikaciji odnosa u zakonitom braku, koja na razini imenske formule dovodi do dekonstrukcije koja u nedostatku fiksnog obrasca dovodi do stvaranja *ad hoc* rješenja.

Ime + oznaka srodstva + ime kćeri + ime kćerina muža

Paralelne primjere ovom tipu imenske formule obradili smo kod muških osoba pa stoga u ovom slučaju neće biti potrebna analiza. Elementi od kojih se formula sastoji su osobno ime, oznaka srodstva, ime kćeri, ženidbena veza te imenska formula muža, a nalazimo ih u primjeru:

Lučia mater Marie uxoris Marini de Machina.

X mater M uxoris Z de Y. Dakle, osobi X identitet nije razrađen putem inherentnih elemenata, već je identificirana putem kćeri koja je ženidbenom vezom ušla u drugu obitelj.

Titula + ime + ženidbena veza + imenska formula muža

Tip imenske formule sastavljen od titule, imena, ženidbene oznake i imenske formule muža najčešće se pojavljuje pa ga možemo uzeti za osnovni identifikacijski obrazac ženskih osoba, naravno iz redova plemstva, dok će kod ženskih osoba iz nižih slojeva titula izostati, a ostali elementi ostat će u

pravilu isti. Kao ogledni uzorak može nam poslužiti sljedeća imenska formula:

da Dompza uxor ser Marincii de Avantio.

Ako stalne elemente zadržimo, a imena i prezime zamijenimo simbolima dobivamo formulu: da X uxor ser M de Y. Težište identiteta u ovakvoj, kao uostalom i u drugim imenskim formulama ženskih osoba, je na imenskoj formuli neke druge muške osobe koja je uklopljena u njezinu imensku formulu. Naime, ako drugim putem ne dobijemo neku informaciju o dotičnoj ženskoj osobi, o njezinu porijeklu ne znamo ništa tako joj je jedini inherentni element osobno ime X. Svi drugi elementi, pa čak i titula, ako nije plemkinja, atribuirani su joj udajom za muškarca čija je imenska formula (*ser M de Y*) navedena u potpunosti. Osoba X je na taj način tek parcijalno nositelj vlastitog identiteta koji je utopljen u identitetu obitelji u koju je došla.

Kao i kod imenskih formula u kojima su kćeri označene identitetom oca, tako i kod formula u kojima su žene identificirane putem muža dolazi do varijacija koje su na neki način unutarnje pitanje konstrukcije imenske formule muške osobe. Primjeri pokazuju da se ta imenska formula može sastojati samo od osobnog imena, osobnog imena s nadimkom, prezimena, oznake zanimanja, toponima itd., a budući da su te formule obrađene kao samostalne cjeline nema potrebe ulaziti u detalje, već ćemo samo navesti nekoliko primjera:

Nicolota uxor Cresti vocati Mastinus
 Draga uxor Cerencich
 Dabra uxor Petri barberii
 (Dobre uxor magistri Petri barberii)
 Perfca uxor quondam Loure
 (Perfcha uxor quondam Loure de Epar).

Ime + relict + imenska formula pokojnika / ženidbena veza + imenska formula muža

Imenska formula može odražavati još neke oblike dvostrukе identifikacije ženske osobe. Nalazimo ih u primjerima u kojima je osoba imenovana kao nečija udovica da bi zatim bila označena kao nečija žena:

Stanna relicita Viti de Cavaler, uxor Migne filii Androli.

X relicita V de Y, uxor M filii A. U ovom je slučaju osoba X identificirana dvjema osobama; pokojnim mužem V i sadašnjim mužem M. Njihove imenske formule pored osobnog imena sadržavaju i po jedan dodatni element, dok osoba X osim imena nema niti jedan inherentni element koji bi ukazivao na obitelj iz koje je potekla. U tom je smislu moguće uočiti određeni paralelizam s tipom formule koja se sastoji od imenskih formula oca i mu-

ža. Naime, kao što kod djevojke koja se prvi put udaje imamo staru i novu obitelj, tako i kod udovice imamo identitet prvog muža i identitet drugog muža. Radi se o elementima čiji je međusobni odnos paralelan isključivo u formalnom pogledu, a ogledava se u procesu tranzicije iz jedne obitelji u drugu koji je na razini imenske formule izražen dvjema imenskim formulama umetnutima u identitet osobe X od kojih prva izražava prošlo, a druga sadašnje stanje.

Ime + ženidbena veza + ime muža / amasia + ime ljubavnika

Donekle sličnu situaciju uočavamo u imenskoj formuli koja izražava ženidbeni odnos i izvanbračnu vezu kod iste osobe.

Stana uxor Chiarelli

(Stanna uxor quondam Petri de Chiara)

(Stanna uxor Clarelli et amasia presbiteri Çavatini)

Izolirat ćemo treću formulu i prikazati ju simbolima: X uxor Y et amasia presbiteri Z. Osoba X u ovom je slučaju identificirana bračnom vezom s osobom Y te izvanbračnom s osobom Z. Iz druge po redu formule saznajemo da je bila udovica što situaciju donekle približava onoj iz prethodno navedene formule u kojoj je osoba u braku s jednom, a kasnije s drugom osobom tako da sve opaske o međuodnosima unutar imenske formule vrijede i kada je riječ o izvanbračnoj vezi.

Ime + qui stat cun + imenska formula muškarca

Tip imenske formule koji definira žensku osobu u izvanbračnoj vezi sastoji se osobnog imena, sintagme *qui stat cum* koja implicira spomenutu vezu i imenske formule muškarca. Primjer za ovaj tip imenske formule je:

Stoye qui stat cum ser Stefano de Bernaba.

Odnosno: X qui stat cum ser S de Y. U ovom se slučaju težište identiteta pomicće s osobe X na osobu S, iako ne u potpunosti. Naime, za razliku od osoba čiji je identitet definiran brakom ili srodstvom nastalim iz bračne zajednice pa one poprimaju identitet obitelji u njezinu ukupnosti, kod osobe X se takva identifikacija ne uspostavlja. Za nju kompletno navođenje imenske formule osobe S nema ona svojstva koja bi imala da se radi o njegovoј ženi ili sinu za koje se i bez eksplicitnog navođenja prezimena Y podrazumijeva pripadnost obitelji. U ovoj je situaciji osoba X vezana samo za singularni identitet osobe S koji se s njom nalazi u izvanbračnoj zajednici. Na simboličkoj razini možemo govoriti o dva neiskristalizirana stupa identiteta. Jedan je osobno ime X, koje ne govori previše, a drugi je veza s osobom S koja, u društvenom pogledu nema onu snagu i stabilnost kakva bi bila izražena poveznicom *uxor*.

Uxor + ime muža

Vrlo specifičan tip imenske formule može se izlučiti iz primjera u kojima identificiranoj osobi nije zabilježeno čak niti osobno ime već je ona označena isključivo ženidbenom oznakom nakon koje slijedi imenska formula muža koja može pripadati različitim, već obrađenim, tipovima imenskih formula muških osoba.

uxor Andree sartoris
 uxor Damiani de Drusco
 uxor Fante filii quondam Fume
 uxor Frani Cosuliće
 uxor quondam Jurislavi
 uxor Sporondelli.

S obzirom na različitost navedenih imenskih formula simbole ćemo reducirati na najosnovnije: *uxor Y*. Žena osobe Y, prema svim dosadašnjim primjerima mora imati barem osobno ime. Pa čak niti ono nije izričito navedeno već funkcioniра kao implicitni element koji ne postoji izvan konteksta imenske formule. Ovakva imenska formula primjer je krajnje redukcije identiteta u kojem jedino bračna veza izražena poveznicom *uxor* svjedoči o postojanju određene osobe.

Ime + oznaka srodstva + ime brata

Tip imenske formule u kojem je ženska osoba identificirana putem brata sastoji se od osobnog imena, kojem kod plemkinja prethodi titula, oznake srodstva te imenske formule brata.

donna Joana de Hermolao soror ser Foscoli
 Fumme soror quondam Ginne Pape.

Prvi primjer je donekle specifičan pa ga valja izdvojiti: *donna X de Y soror ser F*. Druga formula odgovara općem obrascu koji je češće u upotrebi: *X soror quondam Z Y*. U prvoj formuli osoba X ima na zadovoljavajući način izražen identitet putem inherentnih elemenata pa osim osobnog imena ima i titulu te prezime tako da je ime brata u funkciji dodatne informacije dok je težište identiteta na samoj osobi. Druga formula slijedi opću tendenciju identifikacije ženske osobe putem muškog člana obitelji tako da je u ovom tipu formule težište identiteta na osobi Z dodatno definiranoj prezimenom, odnosno obiteljskim nadimkom Y.

Tijekom ovog smo izlaganja imali prilike promotriti antroponomsku situaciju na Rabu u drugoj polovici 14. stoljeća. Kao što je više puta bilo istaknuto, riječ je o jezičnoj zajednici koja je pokazivala otpornost prema slavenskom jezičnom utjecaju i u velikoj mjeri, do razdoblja o kojem govorimo,

očuvala romanski karakter koji se očitovao i u antroponimiji. Do objašnjenja nije teško doći. Rab je geografski putem dviju značajnih barijera, Velebita i Velebitskog kanala, odijeljen od kopnene mase na kojoj se još tijekom ranog srednjeg vijeka afirmirao slavenski element. S druge strane, politička organiziranost izražena kroz gradsku komunu, koja je čuvala svoje višestoljetne tradicije i bila usmjerena prema drugim romanskim središtima istočne i zapadne strane Jadrana, omogućavala je rapskom stanovništvu da se distancira od kopnenog slavenstva i naglasi svoju različitost. Još je u lingvistici 19. stoljeća uočeno da je bolje jezične pojave ne promatrati afirmativno, već negativno. Prevlast dualizma nad monizmom tako se očitovao i kroz poznate jezične dihotomije. Budući, dakle, da se jezične stvarnosti promatraju kroz njihove suprotnosti, potrebno je i antroponimiju srednjovjekovnog Raba postaviti u dijalektički odnos spram određene jezične zajednice koja pokazuje suprotne sociolingvističke karakteristike.

Kao sredina pogodna za ovakvu usporedbu nameće se upravo susjedna, zadarska komuna u kojoj se proces slavenizacije odvijao ranije i brže nego na Rabu. Ponovno se geografski kriteriji pokazuju ključni za takav razvoj događaja. Zadar je grad prema kojem gravitira cjelokupno područje između rijeka Zrmanje i Krke. Od spomenutog prostora ne dijeli ga nikakva barijera; upravo suprotno, grad je sa svojim agerom, koji se proteže od Dikla do Bibinjja,⁸ dio kopnene mase, ali i točka putem koje kopneno stanovništvo dolazi u doticaj sa sredozemnom kulturom. U bližoj i daljoj gradskoj okolini formiraju se tijekom srednjeg vijeka politička središta hrvatske države. U svakom slučaju, kao što ćemo vidjeti i na primjeru antroponimije, Zadar je grad koji u 14. stoljeću pokazuje prevlast slavenskog jezičnog elementa nad romanskim.

Vesna Jakić-Cestarić u svojim se radovima fokusirala na pitanja jezične interakcije gradskog romanskog stanovništva i Slavena iz okolnih područja. Autorica je analizirala brojne dokumente kako bi došla do zaključaka o procesima koji su se odvijali u Zadru od 10. do 13. stoljeća. Spomenuti zaključci mogu nam tako osvijetliti antroponimnu situaciju Zadra do 14. stoljeća. Premda je temeljitelja od ranijih autora, počevši od Jirečeka preko Strohala, a donekle i Skoka, i metodološki se nadovezuje na radeve Irmgard Mahnken, Radoslava Katičića i Žarka Muljačića, te dolazi do ispravnih rezultata, koristi se pogrešnom terminologijom kojom opisuje postignute rezultate odnosno koristi termine ‘etnički’ i ‘etnička simbioza’ na mjestima na kojima bi, posljednji sudu, trebali stajati izrazi ‘jezični’ i ‘jezična simbioza’. Napominjem

⁸ N. Klaić i I. Petricoli, *Zadar u srednjem vijeku do 1409*, sv. 2: *Prošlost Zadra*, Zadar, Filozofski fakultet Zadar, 1979, s. 62-65.

da ovom opaskom nipošto ne želim umanjiti autoričine zasluge u proučavanju antroponomije Zadra i drugih dalmatinskih gradova.

U prvoj poznatoj srednjovjekovnoj zadarskoj privatnoj ispravi, oporuci koju sastavlja zadarski prior Andreas, spominje se priorovih petero djece, između ostalih i njegova kći Dobrosia, a u istom se dokumentu navodi i ime zadarskog tribuna po imenu Dabro.⁹ U priorovoju kući stanuju i sluge slavenskih imena: Prisinacco, Pribina, Techamila, Milica, Racinacco, Stritecho, Semissina i Zremilo. Autorica navodi tri još dokumenta iz desetog stoljeća u kojima se spominju osobe sa slavenskim imenima te naglašava da u 10. stoljeću prevladavaju jednočlane imenske formule te da još uvijek nema onima kojim bi se označila cijela obitelj.¹⁰ U ispravama iz 11. stoljeća zabilježena su 172 osobna imena od kojih je 110 romaniziranih hagionima, 10 slaveniziranih hagionima i 52 slavenska imena. Stoga Jakić-Cestarić zaključuje da je ‘etnička’ simbioza između Romana i Slavena u punom jeku, odnosno da je u zadarskom obiteljskom krugu vladala dvojezičnost, ističući da je moguće naći brojne primjere hibridnih oblika odnosno slavenskih imena s romanskim hipokorističkim sufiksima kao i kršćanskih imena sa slavenskim hipokorističkim sufiksima.¹¹ Autorica putem hipokorističkih deminutivnih i augmentativnih sufiksa temeljito analizira antroponomnu situaciju Zadra u 12. i 13. stoljeću. Zaključuje da su za navedeno razdoblje slavenski hipokoristici znatno brojniji od romanskih pa tako u 12. stoljeću nalazi 23 romanske tvorbe naprema 103 slavenske, a u 13. stoljeću 36 romanskih tvorbi nasuprot čak 247 slavenskih.¹²

U 12. stoljeću najveći dio zadarskih plemićkih obitelji još uvijek nema ustaljeno prezime, dok se već u 13. stoljeću pored kombinacije osobnog imena i patronima u genitivu razvija i tročlana imenska formula koja se sastoji od osobnog imena, prijedloga *de* patronima koji pokazuje tendenciju ustaljivanja odnosno prelaska u prezime.¹³ Analizom ženskih osobnih imena u 13. stoljeću autorica dolazi do zaključka da su u 90% zadarskih plemićkih obitelji potvrđena slavenska ženska imena.¹⁴ U ukupnom broju ženskih imena

⁹ Pregled antroponomastičke literature za prvu polovicu XX. stoljeća djelomično donosim prema: V. Jakić-Cestarić, *Etnički odnosi u srednjovjekovnom Zadru prema analizi osobnih imena*, “Radovi JAZU (Zadar)”, 19 (1972), s. 99-170 (dalje: *Etnički odnosi*), s. 114.

¹⁰ Ibidem, s. 115.

¹¹ Ibidem, s. 123.

¹² Ibidem, s. 136.

¹³ V. Jakić-Cestarić *Zadarska ženska osobna imena u XIII. stoljeću – odnos i rezultati prethodnih simbiotskih procesa u gradu i podrijetla novijih doseljenika*, “Radovi JAZU (Zadar)”, 24 (1977), s. 146.

¹⁴ Ibidem, s. 159.

također prevladava slavenski element; od 357 zabilježenih imena, njih 190 su slavenska i po osnovi i po tvorbi, 13 ih je slavenskih samo po tvorbi, a 154 imena su drugoga porijekla.¹⁵ Struktura imenskih formula kod žena iz viših slojeva često je četveročlana jer, pored spomenutih triju elemenata, uključuje i ime oca odnosno muža.¹⁶

Na zadarsku sam građu primijenio iste kriterije koji su vrijedili i za rapske antropонime.¹⁷ Isključio sam sve strance, osobe u čijoj je imenskoj formuli bila sadržana oznaka *habitor*, ali i stanovnike onih kopnenih i otočnih naselja koji su pripadali zadarskoj komuni. Budući da među antropонimima posljednje skupine prevladava slavenski element htio sam izbjegići da se *a priori* stekne dojam o slavenstvu onodobnog Zadra. Na taj sam način došao do nešto manje od devetsto imenskih formula, dakle, uzorak približno sličan rapskomu. Valja naglasiti da su u to doba u Zadru djelovali i drugi notari tako da spomenuti uzorak zasigurno ne obuhvaća stanovništvo u onim razmjerima u kojima to čine spisi dvojice rapskih notara, ali držim da, kao i suvremena metoda ankete, *pars pro toto* odražava antropонimnu sliku zadarskog građanstva sredinom 14. stoljeća. Metoda koju sam primijenio predstavlja kompromis između pristupa rapskoj antropонimiji koju sam razvio u ovom radu, a koja je počiva na individualnom pristupu svakoj pojedinoj kategoriji imenske formule odnosno težnji da istakne važnost hagionimnog aspekta antropонimije kada je riječ o osobnim imenima, i metode kojom se služi Vesna Jakić-Cestarić koja u prvi plan stavlja opreku slavenstvo-romanstvo. Stoga cilj ove usporedne analize neće biti sravnjivanje jedne baze podataka s drugom, jer bi to bio daleko složeniji zahvat kojemu ovdje nije mjesto, već radije promatranje nekih posebnosti po kojima se antropонimni sustavi ovih dviju komuna razlikuju.

Među muškim osobnim imenima prevladavaju hagionimi zabilježeni u neutralnom latinskom obliku. Stoga nam ovaj dio antropонimne građe, za razliku od hipokorističkih i drugih oblika, ne daje previše informacija o odnosu slavenstva i romanstva, već prvenstveno ukazuje na utjecaj pojedinih svetačkih kultova na izbor osobnih imena. Takve neutralno zabilježene hagionime nalazimo kod 419 osoba; Andreas (13 osoba), Bartolomeus (6 osoba), Blasius odnosno Blaxius (6 osoba), Christoforus (3 osobe), Cibrianus, Cosma, Damianus (21 osoba), Daniel (3 osobe), Donatus, Elias odnosno Helia (6 osoba), Federicus, Filipes (3 osobe), Franciscus (12 osoba), Georgius

¹⁵ Ibidem, s. 179.

¹⁶ Ibidem, s. 186.

¹⁷ S. Stjepović, *Identitet kasnosrednjovjekovnog Raba u svjetlu hagionima*, "Europa Orientalis", 32 (2013), s. 145-167.

(27 osoba), Gregorius (22 osobe), Grisogonus (13 osoba), Iacobus (16 osoba), Iohannes (53 osobe), Laurentius (9 osoba), Lucha odnosno Luchas (7 osoba), Marcus (12 osoba), Marinus (21 osoba), Martinus (8 osoba), Matheus (22 osoba), Maurus (3 osobe), Michael (5 osoba), Nichola odnosno Nicholaus (45 osoba), Paulus (16 osoba), Pellegrinus, Petrus (22 osobe), Rugerius, Simon (3 osobe), Stephanus (21 osobe), Tadeus, Thoma (3 osobe), Vitus, Zoylus odnosno Çoylus (10 osoba).

Sljedeće skupine osobnih imena otkrivaju više o sociolingvističkoj situaciji Zadra sredinom 14. stoljeća. Pri podjeli imena poslužio sam se prethodno spomenutom kompromisnom metodom, koristeći se oprekama romansko-slavensko, hagionimno-nehagionimno odnosno njihovim kombinacijama.

Slavenska imena kod kojih ne nalazimo hagionimne utjecaje nalazimo kod 144 osobe; Banighus, Bercho, Bithe odnosno Bithole, Bogdanus / Bogde / Bogdolus 12 osoba, Budisclovus, Carnotus / Cranota / Cranoy (3 osobe), Cernolus odnosno Cernulus (2 osobe), Cosa odnosno Cosara, Dessimerius, Disislavus, Dismanus, Dissoy (2 osobe), Dobrogna, Dobroslavus, Draginus / Dragos / Dragisclavus / Dragota / Dragoy / Drasoy / Draxoy / Drasza (8 osoba), Dvorhus, Gostissa odnosno Gostiza (2 osobe), Greschus odnosno Grescus (4 osobe), Glubenus / Gliubenus / Lubenus / Liubenus / Luboy (4 osobe), Mirogius, Miroslavus, Mladinus, Obradus (3 osobe), Pervaz / Pervinus / Pervonichus (3 osobe), Planaz, Prepsa / Pribsa / Pribenus / Pribene / Pribislavus / Pribossius / Priboy / Priboyus (11 osoba), Prodanus (2 osobe), Radmanus, Radoanus / Radovanus / Radochanus / Raduanus, Radonus / Radanus / Radinus (9 osoba), Radosclavus / Rodosclavus / Radoy / Radoyg / Radoyus (26 osoba), Sazchus, Sempcho, Solica odnosno Suliza (2 osobe), Sopol, Stanco / Stancius / Stanisclavus / Stanoy / Stanoysclave / Stanoyus (10 osoba), Stoyanus / Stoysa (5 osoba), Treschus, Tressole, Vladisclavus / Vlada / Vladoy (5 osoba), Volcigna / Volze / Volzina / Vulzina / Vulchan / Volxa (10 osoba).

U sljedećoj su skupini hagionimi koji su pod utjecajem romanskog jezičnog elementa pretvoreni u hipokorističke i druge oblike; Albertinus, Antolius, Barchole, Bartholus, Barthus, Blasolus, Collanus odnosno Collane (6 osoba), Crescolus / Crescus / Cressius / Cressulus / Cressolus / Cressole (26 osoba), Crisanus, Lompire, Marinzius, Matulus, Mazolus, Nicholetus, Pancratius, Perincolus / Perrolus / Perroyus (3 osobe), Thomadius / Thomanus / Thomana / Thomasinus / Thomasius / Thomassius / Thomaxius (10 osoba), Zaninus odnosno Zane (7 osoba). U ovoj skupini nalazimo 65 osoba.

Hagionime koji su pretrpjeli slavenski utjecaj nalazimo kod 64 osobe; Agostiza, Cressovanus, Diminach / Dminachus / Dimincius / Diminzus / Diminchus (5 osoba), Ievane odnosno Ivizus (2 osobe), Iurag / Iurgius / Iuriza / Iuroy / Iursa / Iurulus (8 osoba), Maroy (3 osobe), Marcheta / Marcha /

Marsa (2 osobe), Martiniz, Michoville / Micholvilus / Missole / Missolus / Missule / Missulus / Micha / Mixa (17 osoba), Petrez, Stipanus, Thomissa odnosno Tompsa (2 osobe), Vidolus / Vidoy / Vidus / Videe / Vitchanus / Vitha / Vitole / Vitulus (17 osoba), Zanchus, Zufchus odnosno Zuve (2 osobe).

Romanska imena koja nisu hagionimi nalazimo kod 32 osobe; Alegretus (4 osobe), Arichus, Artichus, Bastasius, Bivaldus, Bruxel, Cambius, Candilius, Carinus, Catholdus, Cemptus, Civitanus (8 osoba), Codolus, Colutius, Galzius (2 osobe), Gotus, Gradinus, Grazianus, Iadrolus, Magerius, Rayne-rius.

Dakle, od ukupno 724 muške osobe zabilježene u dokumentima, kod nešto više od polovice susrećemo neutralni hagionim zapisan u latinskom obliku. Petina osoba nosi čisto slavensko ime, bez hagionimmog utjecaja. Kod desetine osoba nalazimo hagionime oblikovane pod romanskim utjecajem, a gotovo je jednak broj hagionima koji su pretrpjeli slavenski utjecaj. Tek svaka dvadeseta osoba nosi romansko ime koje nije hagionim.

Uspoređujući muška osobna imena u Zadru s onima na Rabu iz približno istog vremenskog razdoblja nalazimo neke podudarnosti, ali i neke razlike. U obje sredine hagionimi prevladavaju nad ostalim imenima, a njihova ras- podjela odražava značaj svetačkih kultova koje je zajednica odnosno obitelj preferirala. Također, veliki udio hagionima zapisanih u latinskom obliku otežava identifikaciju osobe u oba slučaja. Ali, kada dolazimo do odnosa slavenskog i romanskog jezičnog elementa uočavamo kako se situacija polarizira odnosno kako je u Zadru slavenstvo u antroponomiji znatno izraženije nego na Rabu. Ponajprije, nalazimo značajan udio čisto slavenskih osobnih imena s velikim bogatstvom hipokorističkih oblika, dok ova imena na Rabu čine gotovo zanemarivu manjinu. Nadalje, hipokoristički oblici hagionima u Zadru pokazuju podjednaku zastupljenost romanskih i slavenskih sufiksa, nasuprot tome rapski se hagionimni hipokoristici najčešće oblikuju pomoću romanskih sufiksa. Ipak, valja promotriti uzorak ženskih imena kako bi nam slika o razlikama u antroponomiji ovih dvaju gradova bila jasnija.

Čisto slavenska ženska imena nalazimo kod 67 osoba; Braniza, Buda, Buna, Cerna / Cernulla / Cernola / Cerna (2osobe), Dessa / Dessiza / Dexiza / Dessaza (5 osoba), Dobra / Dobre / Dobriza (10 osoba), Draga / Dragosclava / Drasislava / Drasiza / Drasosta (11 osoba), Gruba / Grupsa (4 osobe), Liuba / Luba, Milla, Mincha, Mira, Pria, Priba / Pribua / Pripza (8 osoba), Prodana / Prodiza (3 osobe), Rada / Radiza (9 osoba), Sclava, Tolia / Tollia (2 osobe), Vessela / Vesselcha / Vessella (3 osobe), Volchussa.

Sljedeći po zastupljenosti su slavenizirani hagionimi zabilježeni kod 48 osoba; Clariza, Dimina (3 osobe), Dina, Domiza, Franiza, Ielcha / Ieliza (2

osobe), Ievanza / Ivana (2 osobe), Mara / Mariza (17 osoba), Stana (11 osoba), Stasia / Staxia / Stossia / Stoya (4 osobe), Thicha, Thomiza (2 osobe), Zoyerca / Zuviza / Zoviza (2 osobe).

Neutralne hagionimne oblike nalazimo kod 23 osobe; Anastasia / Anasta-xia (2 osobe), Bartholomea, Catherina (2 osobe), Elena, Eufomia (4 osobe), Filipa (2 osobe), Francisca, Lucia, Magdalena, Margarita (5 osoba), Maria, Mathia (2 osobe).

Hagionimne hipokoristike s romanskim sufiksima nosi 16 osoba; Agne-xina, Bartolota, Bona (4 osobe), Cathina, Gratia, Iacobina, Iohanina, Nicholeta / Nicholina / Nicholota (4 osobe), Pelegrina odnosno Peregrina, Thoma-sina.

Najmanji broj žena, tek osam, nosi romansko ime koje nije hagionim; Alixia odnosno Elixia, Amara odnosno Marra, Beriola, Caghia, Cervola, Girardina, Palmucia / Palmuca / Palmuća, Sicilia

Dakle, od 162 ženske osobe, njih dvije petine nose čisto slavensko ime, trećina slavenizirani hagionim, dok svi ostali oblici imena ne dosežu ni treći-nu. I na Rabu je slavenski element kod ženskih imena prilično izražen, no ipak ne u ovakvim razmjerima. Naime, na Rabu prevladavaju hagionimni hipokoristici sa slavenskim i romanskim sufiksima, nakon kojih slijede slavenska imena. U Zadru je situacija obrnuta, nehagionimni slavenski oblici ozbiljno se približavaju polovici ukupnih imena, a zajedno sa slaveniziranim hagionimima čine gotovo tri četvrtine. Možemo zaključiti da je na Rabu pre-vlast slavenstva kod ženskih antroponima latentna dok je u Zadru mani-festna.

Prevlast slavenskog elementa postaje još jasnija kada promotrimo kate-goriju prezimena. Pri identificiranju prezimena primijenjen je isti kriterij kao i kod rapskih prezimena. Dakle, bitno je da se radi o elementu imenske for-mule koji ne ulazi u kategoriju osobnog imena, nadimka, službe, djelatnosti itd., a kojem u pravilu prethodi prijedlog *de* odnosno na čiju se osnovu nado-vezuje slavenski deminutivni sufiks. Vodeći se spomenutim pravilima, u spi-sima nalazimo 148 prezimena koja možemo razvrstatи prema sadržajnoj opreci romansko-slavensko, ovisno o leksemu koji sadrži, odnosno formal-noj opreci pri čemu razlikujemo prezimena oblikovana pomoću prijedloga *de* i ona prezimena kojima ne prethodi takav prijedlog.

U dokumentima nalazimo 89 slavenskih prezimena. Od toga, njih 67 stoji samostalno odnosno ne prethodi im prijedlog; Baguisig, Bernezevig, Bibi-nig, Blasigh, Boscovich, Bratovic, Buzmanig, Calamichig, Carpinigh, Chnestig, Codigna, Cogolig, Cortovich, Cosobabich, Cossanigh, Cranzich, Craszig, Creschiza, Cressevanig, Crivosig, Descovig, Dissig, Dobroletig, Drage-vig, Draginig / Dragynig, Dragossevigh, Dragoyanig, Driscovig, Filipovig,

Gresanig / Grisanig, Gurzig, Lanzigh, Macharovig, Machsig, Mandigh, Mar-chisigh, Marig, Milezich, Milicanig, Mordesigh, Mussig, Nampsig, Nespi-nig, Nicholig, Pascigh, Pipiolig / Pipolig, Polezig, Poversevig, Pribzig, Rato-tig, Salbizich / Salbzic / Salbzich / Salbisig, Saverig, Sidlovinigh, Sinzig, Stipanig, Sturizig, Tolsich, Vithçag, Vivianig, Vixagorcich, Volzig, Vranzig, Vrtig, Zegrigh, Zelteniza, Zernechovigh / Zernecovic / Cernicovic / Cernecovic / Zercovic, Zufuelig / Zuvelich / Zuvelig.

Nalazimo 22 slavenska prezimena kojemu prethodi prijedlog; Begna, Berbiza, Bithe, Bogde, Borizo / Borizi-, Cosiza, Curiacho, Detricho, Dreichia / Dreghia / Dregha / Drigha / Drighia, Drepayo / Trepayo, Grubogna, Mili-gosto, Nosdrogna, Petrizo, Prea, Rassol, Sloradis, Terpigne, Tolloselus, Va-ricassis, Vitchor, Volza.

Od 59 romanskih prezimena zabilježenih u spisima, njih 55 tvore se po-moću prijedloga; Articho, Banazano, Barchis, Batibabaxe, Botono / Botho-no, Buthoano / Buthovano, Ca(r)naruto, Calcin(i)a, Cande, Carbono, Cipria-no, Conradino, Cortesia / Cortexia, Cotopagna, Cozilla, Dandulo, Domecate, Fa(n)fogna, Ferro, Fimiato, Floredis, Georgio, Gramazo, Grechus, Grisogo-no, Lauredanus, Lemessis / Lemesse, Marchexino, Marino, Mathafaro, Mol-lis, Nassis, Pasqua, Paulo, Pedreto, Pegha, Perteganis / Pertegais, Pomo, Ponte, Qualis, Quirino, Rosa, Saladinis, Saracho, Scolatara, Senzadeo, Sga-gno, Soppe, Spingarolis, Stumullo, Ursolino, Zadulinis / Zadolnis, Zaladi-nis, Zivalelis / Zevalelis, Zizono.

Tek 4 romanska prezimena stoje bez prijedloga; Blanculino, Boscho / Boschi, Butadeo, Mazeda.

Dakle, od ukupno 148 prezimena zabilježenih u spisima, njih 88 odnosno tri petine su slavenska, a njih 59 odnosno dvije petine je romanska. Formalno ih je moguće podijeliti na ona kojima prethodi prijedlog i ona koja slijede opreku romansko - slavensko, iako ne u potpunosti. Naime, romanska se prezimena, osim rijetkih iznimki tvore pomoću prijedloga, dok kod prezimena koja su sadržajno slavenska uočavamo podjelu na tri četvrtine koje stoje sa-mostalno, a riječ je o prezimenima koja se mahom tvore pomoću slavenskog sufiksa, zabilježenog grafijama -ich, -ig, -igh, dok jednoj četvrtini slavenskih prezimena prethodi prijedlog *de*. Vrlo rijetko nalazimo slavensko prezime koje nije formirano na jedan od dvaju spomenutih načina.

Prezime, kao element imenske formule, ukazuje na prevlast slavenskog elementa u zadarskoj antroponomiji. Na Rabu je udio slavenskih prezimena daleko manji, odnosno ne prelazi jednu četvrtinu, dok karakteristični slaven-ski deminutivni sufiks nalazimo tek u dvama primjerima.

U spisima nalazimo i dvadesetak nadimaka pripisanih, kao i na Rabu, isključivo muškim osobama. Slavenski su nadimci; Bubaga, Buye, Casse,

Cothisiza, Cressava, Deresiza, Grexig, Lissiza, Magas, Mensig, Michinus, Mussiza, Pischevez, Remetha, Scorgna, Sochanus, Zichola, a romanski: Bandardino, Dudolo, Mazorana, Mugla, Neguno, Pacharonus, Rossus, Zavagninus. Od zabilježenih nadimaka njih 17 odnosno dvije trećine su slavenske dok je njih 8 odnosno jedna trećina romanskog porijekla. S obzirom na činjenicu da je riječ o skromnom broju zabilježenih primjera, nadimci nam ne mogu poslužiti kao zadovoljavajuće sredstvo za antroponimnu analizu. Ono što u svakom slučaju pokazuju, a o čemu je bilo govora i kod rapskih nadimaka, sposobnost je onodobnih govornika da se služe obama idiomima.

U pogledu ostalih elemenata imenske formule, rodbinskih i tazbinskih veza kojima jedna osoba imenuje drugu te naziva službi i djelatnosti, ne primjećuju se značajnije oscilacije u odnosu na imenske formule koje susrećemo u rapskim spisima.